

Ermenistan Dış Politikasında Güvenlik Güçlerinin Rolü

<http://www.1news.com.tr/yazarlar/20130115024008102.html>

Nicole Ball, ‘Democratic Governance in the Security Sector’ adlı araştırmasında devletlerin güvenlik alanında beş kurumun etkili olduğunu ve bu kurumlardan ilk üçünün faaliyetinin kanunlarla belirlendiğini, diğer ikisini ise bu tanımlamanın dışında kaldığını ifade etmiştir.

Ball’ın bu tanımlaması genellikle, devletleşme ve demokratikleşme sürecinde uzun bir tarihi geçmişe ve birikime sahip olan devletler için geçerlidir. Söz konusu bağımsızlığını yeni kazanmış bir devlet olduğu zaman bu tanımlama ciddi ölçüde dar anlamda yorumlanabilir. Nitekim bu tür devletlerde ordu ve kolluk kuvvetleri sadece güvenlik politikalarında değil, sosyal, ekonomik ve dış politikada da etkin olabilmektedir. Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinde olduğu gibi, Ermenistan’da da bu durum söz konusudur.

Ordu

Ermenistan’da ordu ve kolluk kuvvetleri üzerinde kontrolü sağlayamayan veya bu kurumların ciddi desteğini alamayan herhangi bir siyasi gücün iktidara gelmesi neredeyse imkânsızdır. Ordu ve kolluk kuvvetleri sosyal hayatın her alanına müdahale ederken, parlamento ve diğer devlet kurumları dekoratif bir görünüm sergilemektedir. Bağımsızlık sonrası iktidara gelen siyasi partilerin yakın tarihinin değerlendirilmesi bu iddiayı destekler niteliktedir. Siyasiler, demokratik değerleri, insan haklarını liberal ekonomik anlayışı genelde muhalefetteyken savunur. İktidara geldiğinde ise bu değerleri göz ardı etmek ve yok saymak kabul görmüş bir yaklaşımdır. İktidar muhalefetin ciddi baskısını hissettiği zaman gayet rahatlıkla askeri güç kullanabilmiştir. Nitekim 1996 ve 2004 yıllarında iktidar muhalefete karşı askeri güç kullanmış ve Avrupa devletlerinden ciddi tepki almıştır.

Ordu diğer kolluk kuvvetlerinden daha çok siyasileşmiştir. Orduyu kontrol eden ülkeyi de kontrol etmiştir. Ordunun diğer kolluk kuvvetlerinden daha üstün konumda olmasının esas nedeni, bağımsızlık sonrası Azerbaycan topraklarının işgal edilmesinde başarılı olmasıdır. Her ne kadar 12 yıldır Dağlık Karabağ Savaşı’nda ateşkes antlaşması imzalsan da, ordunun siyasi hayata müdahale imkânı halen oldukça geniştir. Ordu son 15 yılda diğer hiçbir bakanlığın ulaşamadığı başarıları imza atmıştır. Azerbaycan topraklarının işgal edilmesinde profesyonel olmayan Ermeni komutanlar gönüllü birlikler üzerinde kontrolü sağlayabilmiştir. Ermenistan’ın ilk Savunma Bakanı Vazgen Sarkisyan olmuştur. Sarkisyan karizmatik kişiliği ve profesyonel komutanlara olan saygısı ile ordunun yapılanmasında önemli rol oynamıştır. İki dönem bakanlık görevinde bulunan Sarkisyan ciddi ekonomik sıkıntılar yaşayan Ermenistan Hükümeti’ne ordu bütçesini kısma imkân vermemiş, ayrıca ekonomik ve sosyal alanlar

üzerinde gayri-resmi kontrolü sağlamıştır. Mayıs 1994'de ateşkes antlaşması imzalanana kadar, ordunun ve diğer kolluk kuvvetlerinin dış, güvenlik, savunma, ekonomik ve sosyal siyasetin belirlenmesinde tartışılmaz üstünlüğü olmuştur. Bu tarihten sonra ordunun ve kolluk kuvvetlerinin üstünlüğü devam etse de, zamanla bazı konularda diğer bakanlıkların da görüşleri dikkate alınmış ve uygulanmıştır.

Dağlık Karabağ Savaşı'nda ateşkes antlaşması imzalandıktan sonra da, ordu, önemli ölçüde görüşmelere müdahale etmiştir. Bu bağlamda özellikle Dışişleri Bakanlığı Savunma Bakanlığının görüşlerini dikkate almaya mecbur olmuştur ve bu durumun uzun zaman devam edeceği istisna değildir. Ermenistan'da ordunun onaylamadığı herhangi bir barış projesinin kabul edilmesi neredeyse imkânsızdır. Eğer Savunma Bakanı kişisel olarak Hükümette etkin konumdaysa, barış antlaşması için kesinlikle onun onayı gerekmektedir.

Ermenistan savunma bakanlığı reformların en az ve yavaş uygulandığı bakanlıklardan biridir. Ordu üzerinde sivillerin kontrolü konsepti önemli ölçüde kabul görmemiş, savunma bakanı ve genelkurmayın yetkileri tam olarak belirlenmemiştir. Savunma Bakanlığı eski Sovyet modeli standartlarına göre kurulmuştur. Savunma Bakanlığının gizli olmayan faaliyetleri hakkında bile bilgi edinmek oldukça zordur. Pratik olarak orduyu sadece devlet başkanı, savunma bakanı ve her ikisine yakın olan oldukça küçük bir grup kontrol edebilmektedir. Ancak bu grubun bile orduyu nasıl kontrol ettiği hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır.

Polis

Sovyetler Birliği döneminde Ermenistan İçişleri Bakanlığı Moskova'ya bağlı olsa da, özerk bir yönetime sahip olmuş ve sadece üst düzey görevliler Moskova tarafından atanmıştır. Bu dönemde ülke genelinde suç oranı düşük olsa da, İçişleri en büyük yolsuzlukların yaşandığı bakanlıklardan biri olmuştur. Bağımsızlık sonrası İçişleri'nin statüsü ve rolü görevde bulunan bakanların kişisel anlayışları ve gücü orantısında bir kaç defa değişmiştir. İçişleri 1992-1996 yıllarında daha çok siyasetleşmiş ve politik hayata müdahale etmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı Vano Siradegyan aynı zamanda ekonomik alana da müdahale etmiş ve daha ileri giderek siyasi rakiplerine karşı suikast düzenleyen özel bir tim kurmuştur. Siradegyan görevden alındıktan sonra İstihbarat Bakanı görevinde bulunan Serj Sarkisyan İçişleri Bakanı görevini de üstlenmiş, bakanlıkta bazı reformları uyguladıktan sonra bu görevi bırakmıştır. İçişleri Bakanlığında yaşayan problemlerin nedeni 2002 yılına kadar eski Sovyet kanunları ile yönetilmesi idi. İçişleri'nin faaliyetini düzenleyen kanunun kabul edilmemesi durumunda sorunların devam edeceği gerçeği anlaşıncaya, 2002'de 'Polis Hakkında Kanun' kabul edilmiştir. Bu kanun gereğince İçişleri'nin bakanlık statüsü kaldırılarak direk Hükümete bağlanmış ve polisin iç politikaya alet edilmesi önemli derecede önlenmiştir.

İstihbarat

SSCB döneminde Ermenistan istihbaratı Komitet Gosudartsvennoy Bezopasnosti (KGB-Devlet Güvenlik Komitesi) büyük ölçüde Moskova tarafından kontrol edilmiştir. Komite yerel Hükümetten bağımsız faaliyet göstermiştir. Komitenin başlıca faaliyet alanı genel olarak ülkenin güvenliğini sağlamak olmuştur. Bağımsızlık sonrasında ülke genelinde olduğu gibi KGB'de de bazı değişiklikler yaşanmış, Komite'nin adı değiştirilerek Milli Güvenlik Birimi

(MGB) olarak adlandırılmış ve 1996'da İçişleri Bakanlığı ile birleştirilmiştir. İçişleri Bakanlığından 1999'da ayrılarak bakanlık düzeyine değiştirilse de, 2002'de tekrar statüsü ve ismi Milli Güvenlik Hizmeti (MGH) olarak değiştirilmiş ve yalnızca devlet başkanı karşısında sorumlu olmak şartıyla hükümete bağlanmıştır. Bu değişiklik sonucunda devlet başkanı güvenlik kurumları üzerinde kontrolünü güçlendirmiştir. İktidarın bazen MGH'yi kullanarak muhalefetin siyasi faaliyetleri hakkında bilgi aldığı ve bertaraf ettiği iddia edilmiştir.

Bağımsızlıktan hemen sonra kurum Moskova'nın direk kontrolünden uzaklaşmış ve milli özelliğe kavuşmuştur. Diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinden farklı olarak Ermenistan KGB'si, bağımsızlık mücadelesinde Moskova'nın yanında olduğu görünümü verse de, aslında bağımsızlık hareketine destek vermiştir. Ermenistan istihbaratı bağımsızlık süreci ve sonrasında olaylara profesyonel bir yaklaşım sergilemiş ve büyük ölçüde siyasetin dışında kalmayı başarmıştır. MGH ordu ve İçişleri kadar Ermenistan siyasi hayatına müdahale etmemiştir. Profesyonel ciddiyetini koruyan ve yolsuzluğun en az yaşandığı ender kurumlardan biri olarak faaliyetine devam etmektedir.

Milli Güvenlik Konseyi

Milli Güvenlik Konseyi (MGK) bağımsızlıktan sonra kurulmuş ve devlet başkanı, devlet başkanı yardımcısı, başbakan, başbakan yardımcısı, parlamento başkanı, milli güvenlik baş danışmanı, savunma bakanı, milli güvenlik hizmeti başkanı, içişleri ve dışişleri bakanları Konseye üye seçilmiştir. Konsey kısa vadeli planlama yaptığı gibi, uzun vadeli ulusal güvenlik doktrini hazırlamakla uğraşmıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında konsey ulusal güvenliğin korunmasında, ordunun, siyasi sistemin ve diğer strateji alanların geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak zamanla bu fonksiyonu bozulmuş ve 1990'lı yılların ortalarından itibaren konsey iktidarların siyasi çıkarlarının korunması için kullanılmıştır. Örneğin, konseyin 1996 devlet başkanlığı seçimlerinde Petrosyan'ın seçilmesi için yasaları ihlal ettiği iddia edilmiştir.

'Güvenlik Hakkında Kanun'da konsey hakkında kısaca bilgi verilse de, konseyin statüsü bugüne kadar herhangi bir yasayla belirlenmemiştir. Devlet Başkanı Konsey Başkanı, Savunma Bakanı ise Genel Sekreteridir. Konseyin sekreterliği yoktur. 1990'lı yılların sonlarından itibaren faaliyetini oldukça sınırlandırmış ve iç politikaya fazla müdahale etmemiştir. Özetlemek gerekirse, Konseyin hukuki statüsündeki belirsizlik ve idari mekanizmanın kurulmaması onun faaliyetini sınırlayan esas nedenlerdir.

Ordu ve diğer kolluk kuvvetleri üzerinde sivil denetim olmadığı için diğer bakanlıklara göre yolsuzluk oranı daha yüksektir. Hükümetin yolsuzluğa karşı mücadele programı diğer alanlarda uygulanarak bazı başarılı sonuçlarda edilse de, söz konusu alanlarda ne tam anlamıyla uygulanmış ne de başarı elde edilmiştir. Ordunun kamu, dış, güvenlik, ekonomi ve sosyal hayata müdahale etmesinin bir nedeni bağımsızlık sürecinde ve Azerbaycan topraklarının işgal edilmesinde başarılı olmasıysa, diğer nedeni, ordunun bu faktörü istismar etmesi ve demokrasinin eksikliğidir. Ordu diğer kolluk kuvvetlerine göre daha çok siyasileşmiştir.

Dağlık Karabağ sorunu kesin ve kalıcı çözüme kavuşmadığı sürece, ordu ve kolluk kuvvetleri faaliyet alanını genişlendirecek ve demokrasinin yerleşmesine engel olacaktır. Bundan başka

Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər
və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi

QAFSAM

Caucasian Center for International
Relations and Strategic Studies

Hükümet yayılmacı politika izlemeye devam ettiği sürece, ordunun ve kolluk kuvvetlerinin sosyal ve kamu hayatına müdahalesi devam edecektir.

Dr. Hatem Cabbarlı